

MgA. et Mgr. Petra Filipová

Perspektivy začlenění neomediální tvorby do výuky výtvarné výchovy na gymnáziích
Olomouc, 2018

Doktorský studijní program:
Specializace v pedagogice – výtvarná výchova
Teorie výtvarné pedagogiky a výtvarné tvorby

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Vladimír Havlík

Oponent: Prof. PaedDr. **Radek Horáček**, Ph.D.

Pracoviště: Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

Protože v současném životě, v současném výtvarném umění i v současné výtvarné pedagogice se neustále zvyšuje úloha a rozšiřuje působnost elektronických médií, je třeba tematické zaměření předkládané disertační práce hodnotit jako velmi aktuální a závažné. Od počátku je zřejmé, že Petra Filipová ve své práci vychází ze skutečné výukové praxe ve středoškolské výtvarné pedagogice, v níž úloha elektronických médií může hrát mimořádně účinnou i atraktivní roli, ale souběžně se v adekvátním rozsahu věnuje teoretickým souvislostem. Proporční vztah mezi praktickým zaměřením s navazujícím teoretickým zhodnocením i metodickými přesahy a teoretickou analýzou s interpretačním vyhodnocením aktuálních teoretických zdrojů lze považovat za vyvážený. Právě tato rovnováha dělá ze předloženého spisu hodnotný materiál, který by mohl být začleněn mezi studijní zdroje pro odbornou přípravu vyučujících výtvarné výchovy na středních (ale i základních) školách – a samozřejmě i pro studující učitelství na výtvarných katedrách.

Stanovení hypotézy, že novým médiím není v české výtvarné pedagogice věnována dostatečná pozornost, je poněkud očekávatelné, resp. není nijak objevné, ale autorka tuto hypotézu prověřuje z různých směrů a v různých vrstvách velmi soustředěně. Ocenit je třeba zejména skutečnost, že zcela přirozeným vědeckým způsobem srovnává a do svých výzkumných stanovisek začleňuje poučení z různě typologicky rozvrstvených zdrojů. Vidíme nikoli „školené“ ale skutečně zaujaté hledání v oblasti praxe samotného umění, dále v různých typech reflexe aktuálního umění (katalogy apod.), v odborné teoretické literatuře zaměřené na výtvarné umění, stejně jako v odborné literatuře z oblasti výtvarné pedagogiky, ale i z textů, které sledují obecně kulturní či filozofické souvislosti. Zde je třeba zdůraznit, že ona vícevrstevnatost je patrná i v datování využívaných zdrojů, takže se od autorky dozvídáme její kritické poznámky vyplývající z poučení z titulů, které jako aktualita byly vydány třeba v 70. letech minulého století, stejně jako zde najdeme skvěle vybrané citace z děl z posledních tří let – a to z české i světové odborné literatury.

V teoretické části je vše rozumně a přehledně vybráno, formulováno i strukturováno, ale při evidentní autorčině erudici i schopnosti odborně pracovat se mi zdá, že je trochu škoda, když převážně zůstala u obvyklých otázek spojovaných se sledovanou tematikou – jde o úlohu nových médií ve výtvarné výchově, o diskusi věnovanou této tematice, o věčně se opakující otazník nad „elektronickými“ kompetencemi učitele a často v tomto směru mnohem zdatnější pozici žáků, i o úlohu elektronických médií v současném umění. Přitom výběr detailů ze studované literatury by autorce jistě umožnil zaměřit se více do hloubky a najít si výrazněji vymezený segment sledované problematiky. Místy proto trochu chybí důslednější upřesnění detailů – například zdroj pojmu, který je v názvu disertace, sice v některé z úvodních kapitol najdeme, ale je tam uveden zcela nenápadně a bez upřesnění, ve kterém konkrétním díle Lev Manowich slovo „neomediální“ použil. Podobného

charakteru je další drobný (skutečně drobný!!) nedostatek, když se autorka odvolává na důležité výstavy elektronického umění, které se v českém prostředí uskutečnily, ale už je nijak datově neupřesňuje. Přitom drobná příloha, která by sumárně tyto akce v přesných údajích uvedla, by byla cennou součástí a informačním přínosem celého spisu.

V kontrastu k těmto drobným výtkám ale musíme uvést také details kladné a přínosné. Petra Filipová skutečně zkoumá teoretické pozadí neomediální tvorby, takže třeba poukazuje na nový pojem „prozument“ na str. 3, což je slovo z kategorie „esemeskových“ novotvarů (řečeno se záměrnou nadsázkou), jež spojuje do nového celku slova „konzument“ a „producent“. Jak příznačné pro demokratickou přístupnost elektronických médií současnosti! Nepřehlédla ani knihu Manfreda Spitzera Digitální demence a řadu dalších, třeba i drobných zdrojů.

Také v oblasti teoretického pohledu na využití elektronických médií ve výtvarné pedagogice přináší autorka různé podnětné detailní postřehy. Ze svého výzkumu například uvádí pozoruhodnou reakci žáků na počítačové hry Jakuba Dvorského, který je právě žáky samotnými vnímán jako tvůrce „uměleckých her“. Ostatně názvy kapitol Žák jako fanoušek či Žák jako hráč jasně napovídají, že autorka je skutečně zaujatou a orientovanou odbornicí na sledovanou tematiku.

V oddíle objeveně nazvaném Modelace metod výuky se znovu přesvědčujeme o odborných kvalitách Petry Filipové. Dokáže zde přirozeným a kultivovaným odborným jazykem spojit metodologická poučení s informacemi o inspiračních zdrojích, o metodických postupech při práci se studujícími, a s odbornou reflexí tak podává poučení o širí možnosti, jak ve výuce využít nová média. A to nikoli ve formě těžkopádných metodických instrukcí, ale v čtivém odborném textu s řadou přesahujících poznámek a vyhodnocení z vlastního výzkumného šetření.

Dále je třeba ocenit vizuálně velmi vespělou práci s obrazovými materiály a celkové vizuální ztvárnění disertace. Navzdory tomu, že na katedrách výtvarné výchovy se problematice začlenění nových médií do výtvarné pedagogiky věnuje v poslední době řada diplomových i disertačních prací, si Petra Filipová dokázala najít jasnou a přesnou pozici, kterou z hlediska struktury, obsahového i formálního uspořádání i celkového závěrečného vyhodnocení zpracovala na mimořádně vysoké úrovni. Možná je trochu škoda, že samotný závěr v kontrastu k celkové práci jen poněkud těžkopádně konstatuje vyhodnocení dílčích sledovaných problémů, namísto toho, aby byl filozofickou statí, která otevírá nové horizonty a zve k dalšímu pokračování ve výzkumu a využití neomediální tvorby pro obohacení výtvarné pedagogiky.

Závěry:

Disertační práce Petry Filipové je kvalitně zvládnutým odborným dílem, přináší přehledně vymezený a zformulovaný výzkumný materiál a ve vhodné proporci se zaměřuje na teoretické, metodologické i metodické otázky sledované problematiky. Jednou z řady předností je bezchybný a kultivovaný odborný jazyk, jímž se autorka vyjadřuje. **Předložená disertační práce splňuje všechny podmínky kladené na závěrečný spis doktorského studijního programu, splňuje podmínky kladené na doktorské řízení a prokazuje schopnost samostatné odborné práce.**

Doporučuji proto postoupení předložené práce k obhajobě.

Doporučení k diskusi při obhajobě:

Patří některé současné umělkyně či někteří umělci mezi autorčiny oblíbené tvůrce? Kteří to jsou, jaké jsou jejich hlavní přednosti a jak lze na jejich tvorbu pedagogicky navázat?

R. Horáček

V Brně 30. 10. 2018

dr. Radek Horáček

Oponentský posudek disertační práce vedené na Katedře výtavné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

Obor: Výtvarná výchova (teorie výtvarné pedagogiky a výtvarné tvorby)

Student/ka: **MgA et Mgr. Petra FILIPOVÁ**

Název práce: **PERSPEKTIVY ZAČLENĚNÍ NEOMEDIÁLNÍ TVORBY DO VÝUKY VÝTVARNÉ VÝCHOVY**

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Vladimír Havlík

Oponent: Doc. PhDr. Jaroslav Vančát, PhD., Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze

Cíl práce:

Diplomantka Petra Filipová si klade za cíl „nastítnit možnosti současné výtvarné edukace, a to zejména s ohledem na využití nových médií“. „Důležitým tématem této práce je proto jak zmapování a analýza postavení neomediální tvorby v současné výtvarné pedagogické praxi, a to zejména s ohledem na vnímání a recepci umění nových médií ze strany středoškolských žáků, tak také zapojení digitálních technologií do tvůrčí činnosti žáků.“ (vše s. 9)

Určený cíl práce je v kontextu české výtvarné výchovy velmi dobře zvolen jako neodkladně naléhavý a závažný, týká se inovativních obrazových prostředků, které jsou přes svůj bouřlivý nástup v uměleckém uplatnění, také však v poznávání a komunikaci, prosazovány ve výtvarné výchově stále ještě velmi váhavě. Výtvarné výchově přitom hrozí, že nezachytí-li jejich nástup, stane se předmětem zcela marginálním. Proto již volbu cíle práce Petry Filipové považují za velmi záslušnou.

Struktura práce:

Práce má obvyklou strukturu disertačních prací tohoto druhu: teoretická východiska práce, zde v oboru nových médií a z pozice aktuálního pojetí výtvarné výchovy, výzkumný projekt a modelace metod výuky, vycházejících z uvedeného výzkumu. Sledovanými aspekty výzkumu jsou: výuka teorie a historie umění nových médií, kreativní použití digitálních technologií, inovativní didaktické metody, schopnost interpretace neomediálního uměleckého díla. Modelace metod výuky aplikuje toto členění. Věnuje se tak v mezioborových přesazích, v kombinaci digitálních a analogových médií propojování klasického a neomediálního umění (Model A), uvolňování narativního rámce ve videotvorbě a animaci (Model B), prostoru, textu a tělu v současném vizuálním umění (Model C), vzájemný vztah popkultury a neomediálního umění jako ukázkou pojednání průřezového tématu mediální výchovy do výtvarné výchovy (Model D).

Jednotlivé části a kapitoly na sebe logicky navazují; práce je takto ve zvolené struktuře kompaktní.

Jazyková a grafická úroveň:

Práce je po pravopisně i stylisticky na požadované úrovni.

Výsledky práce:

Petra Filipová podchycuje ve své práci nastupující trend uplatnění nových médií, v němž žáci často převyšují svoje učitele. Upozorňuje na tři hlavní zdroje mimoškolní kvalifikace žáků v poznávání účinků a případné vlastní tvorbě v nových médiích (s. 32 – 41), žák jako fanoušek, žák jako hráč a žák jako recipient reklamy. Při svém výzkumu bohužel jen velmi obrysově připomíná rizika spojená s integrací digitálních technologií do výtvarné výchovy (s. 58), která se zásadně liší od rizik proklamovaných na počátku jejich zavádění. I tak alespoň s respektem k nim navrhuje inspirativní modely uplatnění nových médií, které organicky navazují na již získané znalosti žáků se snahou

propojit je ke klasickým i aktuálním výtvarně uměleckým formám, zde zejména konceptuálním a neomediálním.

Jako pamětník počátků zavádění nových médií do výtvarné výchovy jsem si díky předložené práci uvědomil rozdíl mezi představami jejich možností v prohloubení výtvarné výchovy v té době a nyní. Ve svých počátcích se nová média jevila jako nástroj, který na základě své obrazové specifity umožní žákům ve vztahu k jejich osobním zkušenostem lépe pochopit a uplatnit vnitřní - relační stavbu obrazu, rozpracovanou Cézannem a modernou, prohloubenou Duchampem a ejzenštejnovskou metaforickou montáží a s uplatněním animací a interaktivity ke studiu proměn kvalit. Dnes jsou nová média chápána primárně jako mediálně komunikační nástroj a v interpretaci jejich uplatnění mají jednoznačnou převahu sociální (symbolické) a psychologické interpretace nad mediálně specifickými (výrazné, avšak i v této práci opomíjené důsledky vyplývající z Manovichem uváděné modularity a variability). Obecně aplikovány zavádějí ovšem symbolické a psychologické interpretace k duálnímu chápání položených otázek (staré a nové, narativní – nenarativní, manipulativní vůči nemanipulativnímu, dále např. realistické – abstraktní, apod.)

Tento rys se projevuje i v motivaci a interpretaci některých autorkou navržených Modelů, zejména u Modelu A a u části modelu B (Gramodesky). Svým způsobem formalizuje i výstupy Modelu B Světlo-voda-barva pouze do polarit realismu – abstraktní. Naopak Modelu B Světlo-voda-barva by pro lepší pedagogickou zřetelnost právě modulární a variabilní specifity médií prospělo při zadání relační rozlišení účinků světelnosti vůči účinkům barvy, odděleně ve vztahu k manipulované fotografii.

Oproti tomu, při práci s textem vůči obrazu i při práci na platformě glitch-artu umožňují Modely tohoto typu, navrhované autorkou, plně rozvinout svobodné metaforické myšlení žáků.

Jako problém v této souvislosti spatřuji na s. 80 – „U výstupů hodnotíme Kvalitu formálního a technického zpracování díla dle možností jednotlivých žáků“. U děl tohoto technicky náročného charakteru tvorby nejde o bezchybnou realizaci (ta by vylučovala práci ve formě glitch-artu), ale o asociační otevřenost vizuálního konceptu.

Otázky k obhajobě:

1. Jak může být využita analýza modernistické revoluce výtvarného umění k aplikacím nových médií ve výtvarné výchově? Jaká je jejich souvislost s Manovichem uváděnou modularitou a variabilitou.
2. Rozvést, jak se projevovala rizika zavádění nových technologií do výtvarné výchovy, uvedená na s. 58, při ověřování jednotlivých Modelů?

Hodnocení oponenta:

I přes uvedené diskusní připomínky recenzenta je práce velmi hodnotným vstupem do problematiky uplatnění nových médií ve výtvarné výchově. Jednotlivé Modely, uvedené autorkou, jsou metodicky zdatně zpracovanými ukázkami tohoto uplatnění, vedené z pozic jejich nejzřetelnějšího účinku. Na práci by bylo možné navázat směrem k systematickému odhalování estetických, poznávacích a komunikačních možností jednotlivých médií (manipulované fotografie, videa, interaktivních médií, síťové komunikace).

MgA et Mgr. Petra Filipová ve své disertační práci prokázala schopnost samostatné tvůrčí práce v oboru teorie výtvarné výchovy. Práce splňuje požadavky standardně kladené na disertační práci v oboru výtvarná výchova. Práci i přes výše uvedené výtky **doporučuji k obhajobě.**

V Dobříši dne 20. 10. 2018